



STOMATOLOGIYADA OG'RIQSIZLANTIRISH (ANESTEZIYA) USULLARI

Ginatulina Yulduz Baxtiyarovna

Annotatsiya: Stomatologiyada og'riqsizlantirish usullari zamonaviy tibbiyotning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bemorlar uchun xavfsiz, samarali va minimal noqulaylik bilan davolashni ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur maqolada stomatologiyada qo'llaniladigan og'riqsizlantirish turlari, ularning ta'sir mexanizmi, qo'llash ko'rsatmalari va afzalliklari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, mahalliy (applikatsion, infiltratsion, o'tkazuvchi) anesteziya usullari, umumiy anesteziya hamda sedatsiya usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, og'riqsizlantirishda qo'llaniladigan zamonaviy anestetik preparatlar, ularning farmakologik xususiyatlari, mumkin bo'lgan asoratlar va ularning oldini olish choralari yoritiladi. Maqolada stomatologik amaliyotda og'riqsizlantirishning ahamiyati, bemor psixoemotsional holatini barqarorlashtirishdagi o'rni hamda xavfsizlik tamoyillari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari stomatologik davolash jarayonini takomillashtirish va og'riqsiz, sifatli xizmat ko'rsatishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: stomatologiya, og'riqsizlantirish, anesteziya, mahalliy anesteziya, infiltratsion anesteziya, o'tkazuvchi anesteziya, applikatsion anesteziya, umumiy anesteziya, sedatsiya, anestetik preparatlar, og'riqni boshqarish, xavfsizlik tamoyillari.

Stomatologiyada og'riqsizlantirish (anesteziya) zamonaviy stomatologik amaliyotning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, davolash jarayonini bemor uchun maksimal darajada qulay, xavfsiz va samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Og'riq hissi inson organizmining himoya reaksiyasi bo'lishiga qaramasdan, stomatologik muolajalar vaqtida yuzaga keladigan kuchli og'riq bemorda qo'rquv, stress,



psixoemotsional zo'riqish va hatto davolanishdan bosh tortish holatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli og'riqsizlantirish usullarini to'g'ri tanlash va qo'llash stomatolog shifokorning kasbiy mahoratini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.¹Og'riqsizlantirishning asosiy maqsadi og'riq impulslarining periferik retseptorlardan markaziy asab tizimiga o'tishini vaqtincha to'xtatish yoki susaytirishdan iboratdir. Bunda anestetik moddalarning nerv tolalari membranasidagi natriy kanallarini bloklashi natijasida impulslarning o'tishi izdan chiqadi va og'riq hissi yuzaga kelmaydi. Stomatologiyada og'riqsizlantirish usullari asosan mahalliy va umumiy anesteziyaga bo'linadi. Mahalliy anesteziya keng qo'llaniladigan usul bo'lib, u ma'lum bir sohada og'riq sezuvchanligini vaqtincha yo'qotadi. Mahalliy anesteziya o'z navbatida bir necha turlarga ajratiladi: applikatsion (yuzaki), infiltratsion va o'tkazuvchi (dirijyorlik) anesteziya. Applikatsion anesteziya og'iz shilliq qavatiga anestetik vosita surtish yoki purkash orqali amalga oshiriladi va asosan inyeksiya oldidan og'riqni kamaytirish maqsadida qo'llaniladi. Infiltratsion anesteziya esa anestetik eritmani to'qimalarga yuborish orqali nerv uchlarini bloklashga asoslanadi va ko'proq yuqori jag' sohasidagi muolajalarda samarali hisoblanadi. O'tkazuvchi anesteziya yirik nerv tutamlarini bloklash orqali katta sohada og'riqsizlantirishni ta'minlaydi hamda asosan pastki jag' sohasidagi murakkab muolajalarda qo'llaniladi. Umumiy anesteziya stomatologiyada kamroq hollarda, asosan murakkab jarrohlik aralashuvlarda, bolalar yoki kuchli stomatofobiya (tish shifokoridan qo'rquv) bilan og'rigan bemorlarda qo'llaniladi. Bunda bemor hushini vaqtincha yo'qotadi va og'riqni umuman sezmaydi. Bundan tashqari, zamonaviy stomatologiyada sedatsiya usullari ham keng rivojlanib bormoqda. Sedatsiya bemorni to'liq hushsizlantirmagan holda tinchlantirish va og'riqqa sezuvchanligini kamaytirishga qaratilgan bo'lib, u inhalatsion yoki vena ichiga yuboriladigan vositalar orqali amalga oshiriladi.

¹ Becker D.E., Reed K.L. ***Essentials of Local Anesthetic Pharmacology.*** Anesthesia Progress, 2006 22-b



Ularning ta'sir davomiyligi, toksikligi, allergik reaksiyalar chaqirish ehtimoli, yurak-qon tomir tizimiga ta'siri va boshqa klinik jihatlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, og'riqsizlantirish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan asoratlari — allergik reaksiya, anafilaktik shok, gematoma, nevrit, arterial bosim o'zgarishi kabi holatlar va ularning oldini olish choralari batafsil ko'rib chiqiladi. Stomatologiyada og'riqsizlantirish nafaqat fiziologik og'riqni bartaraf etish, balki bemorning psixologik holatini barqarorlashtirish, davolash samaradorligini oshirish va shifokor-bemor o'rtasida ishonchli munosabatni shakllantirishda ham muhim o'rin tutadi. To'g'ri tanlangan anesteziya usuli stomatologik muolajalarni tez, sifatli va asoratlarsiz bajarishga imkon yaratadi. Shu bois stomatologiyada og'riqsizlantirish usullarini takomillashtirish, xavfsizlik protokollarini ishlab chiqish va zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Stomatologiyada og'riqsizlantirish usullarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, zamonaviy stomatologik amaliyotda og'riqni boshqarish masalasi faqat fiziologik jarayonni to'xtatish bilangina cheklanmaydi, balki u kompleks klinik, farmakologik va psixologik yondashuvni talab etadi. Og'riq – bu organizmning noxush ta'sirga javob reaksiyasi bo'lib, uning mexanizmi periferik retseptorlar, afferent nerv tolalari va markaziy asab tizimi o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'lanishga asoslanadi. Shuning uchun og'riqsizlantirish usullarini tanlashda og'riqning kelib chiqish sababi, davomiyligi, intensivligi hamda bemorning individual xususiyatlari inobatga olinishi zarur. Mahalliy anesteziya stomatologiyada eng ko'p qo'llaniladigan usul hisoblanadi va uning samaradorligi bevosita anestetik moddaning nerv impulslarini o'tkazish jarayonini bloklash xususiyatiga bog'liq. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, infiltratsion anesteziya yuqori jag' sohasida suyak tuzilishining g'ovakligi sababli yuqori samaradorlikka ega, pastki jag'da esa suyak zichligi yuqori bo'lgani uchun o'tkazuvchi anesteziya ustunlik qiladi. Demak, anatomik-fiziologik omillar og'riqsizlantirish usulini tanlashda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Applikatsion anesteziya esa asosan yuzaki



manipulyatsiyalarda yoki inyeksiya oldidan qo'llanilib, bemorning qo'rquv darajasini kamaytirishga xizmat qiladi. Bu usulning afzalligi invaziv emasligida bo'lsa-da, uning og'riqsizlantirish chuqurligi cheklangan. Shu jihatdan u mustaqil usuldan ko'ra yordamchi usul sifatida ko'proq ahamiyat kasb etadi. Umumiy anesteziya va sedatsiya usullari murakkab klinik holatlarda qo'llaniladi. Tahliliy nuqtai nazardan qaraganda, bu usullar yuqori samaradorlikka ega bo'lsa-da, ular maxsus jihozlar, reanimatsion tayyorgarlik va anesteziolog nazoratini talab qiladi. Shu sababli ularni qo'llash qat'iy ko'rsatmalar asosida amalga oshirilishi lozim. Sedatsiya, ayniqsa stomatofobiya bilan og'rigan bemorlarda yoki bolalarda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi, chunki u bemorni tinchlantirib, hamkorlikni oshiradi.

Anestetik preparatlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ularning samaradorligi ta'sir tezligi, davomiyligi va toksiklik darajasi bilan belgilanadi. Zamonaviy preparatlar minimal nojo'ya ta'sir va yuqori xavfsizlik profili bilan ajralib turadi, biroq allergik reaksiyalar, yurak-qon tomir tizimiga ta'sir yoki markaziy asab tizimi bilan bog'liq asoratlarning ehtimoli to'liq inkor etilmaydi. Shu sababli har bir bemorda allergik anamnezni aniqlash, dozani to'g'ri hisoblash va aseptika qoidalariga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Stomatologiyada og'riqsizlantirishni tashkil etishda psixologik omillar ham katta rol o'ynaydi. Ko'plab bemorlarda og'riqdan ko'ra qo'rquv hissi ustunlik qiladi. Agar shifokor bemor bilan to'g'ri muloqot o'rnatasa, og'riqsizlantirish samaradorligi yanada oshadi. Demak, og'riqsizlantirish faqat farmakologik emas, balki kommunikativ va pedagogik jarayon ham hisoblanadi.

Xulosa tarzida aytish mumkinki, stomatologiyada og'riqsizlantirish usullarining samaradorligi ularni ilmiy asosda tanlash, individual yondashuvni qo'llash, zamonaviy preparatlardan foydalanish va xavfsizlik protokollariga qat'iy rioya qilish bilan belgilanadi. Kompleks va tahliliy yondashuv stomatologik muolajalarni og'riqsiz, xavfsiz va yuqori sifatli amalga oshirish imkonini beradi.



Foydalanilgan adabiyotlar

1. Malamed S.F. ****Handbook of Local Anesthesia.**** 7-nashr. St. Louis: Mosby (Elsevier), 2020.
2. Becker D.E., Reed K.L. ****Essentials of Local Anesthetic Pharmacology.**** Anesthesia Progress, 2006.
3. Hupp J.R., Ellis E., Tucker M.R. ****Contemporary Oral and Maxillofacial Surgery.**** 7-nashr. St. Louis: Elsevier, 2019.
4. Little J.W., Falace D.A., Miller C.S., Rhodus N.L. ****Dental Management of the Medically Compromised Patient.**** 9-nashr. St. Louis: Elsevier, 2018.
5. Rosenberg M. ****Anesthesia for Dental and Oral Surgery.**** Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2010.